

Ба Шурои диссертациони 6D.KOA-121
назди МДТ “Донишгоҳи давлатии
Хуҷанд ба номи академик Бобоҷон
Ғафуров” (ш. Хуҷанд, к. Мавлонбеков,1)

ТАҚРИЗИ МУҚАРРИЗИ РАСМӢ

ба диссертатсияи Шарифзода Таҳмина дар мавзӯи “Шароитҳои педагогии ташаккули асосҳои тафаккури техникии хонандагони синфҳои ибтидоӣ бо истифода аз супоришҳои лоиҳавӣ” барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ аз рӯи ихтисоси 5.3.- Педагогика, 5.3.1. – Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот.

Мутобиқати мавзӯ ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Мавзӯ, муҳтаво ва натиҷаҳои таҳқиқоти диссертационӣ ба талаботи шиносномаи ихтисоси 5.3.1 – «Назария ва методикаи таълиму тарбияи умумӣ (аз рӯи соҳаҳо ва сатҳҳои таҳсилот)», аз ҷумла, ба банди 17- Таҷрибаи самарабахши педагогӣ ва навовариҳо дар таълим; ба банди 25 - Назария ва концепсияҳои тарбия ва иҷтимоишавӣ мутобиқат менамоянд.

Дар доираи таҳқиқоти диссертационӣ масъалаҳои илмӣ-педагогии марбут ба ташаккули асосҳои тафаккури техникии хонандагони синфҳои ибтидоӣ, аз ҷумла моҳияти мафҳуми «тафаккури техникӣ», хусусиятҳои ташаккул ва рушди он дар давраи синни хурди мактабӣ, имкониятҳои педагогии супоришҳои лоиҳавӣ дар ин раванд, инчунин, шароитҳои педагогии самараноки ташаккули асосҳои тафаккури техникии хонандагон мавриди омӯзиш ва таҳлили илмӣ қарор гирифтаанд.

Самти таҳқиқот ба доираи масъалаҳои пешбиниамудаи шиносномаи ихтисоси мазкур, аз ҷумла назария ва методикаи таълим дар зинаи таҳсилоти ибтидоӣ, ташаккули қобилиятҳои маърифатӣ ва эҷодии хонандагон, истифодаи технологияҳои муосири таълим, ташкили фаъолияти мустақилона ва лоиҳавии хонандагон, инчунин, тақмили воситаҳо ва усулҳои таълим мувофиқат менамояд.

Мубрамии мавзуи таҳқиқот. Дар шароити рушди босуръати илму техника, рақамикунонӣ ва навсозии соҳаҳои гуногуни ҳаёти ҷомеа, масъалаи омода намудани насли наврас ба фаъолияти техникӣ ва ташаккули қобилияти истифодаи донишҳои техникӣ аҳаммияти рӯзафзун пайдо менамояд. Таҳаввулоти иҷтимоию иқтисодӣ ва талаботи бозори меҳнат ба низоми таҳсилот зарурати тарбия ва омода намудани шахсони дорои тафаккури мустақил, эҷодӣ, таҳлилӣ ва техникӣ мусоидат менамояд. Аз ин рӯ, ташаккули асосҳои тафаккури техникийи хонандагон бояд яке аз самтҳои муҳимми фаъолияти муассисаҳои таҳсилоти умумӣ ба ҳисоб равад.

Мубрамияти масъала ба зарурати ҷустуҷӯ ва истифодаи шакли усулҳои самаранокӣ таълим вобаста мебошад. Яке аз чунин воситаҳо супоришҳои лоиҳавӣ ба шумор мераванд, зеро онҳо барои иштироки фаъолонии хонанда дар раванди таълим, татбиқи дониш дар фаъолияти амалӣ, таҳлили масъала, ҷустуҷӯи роҳҳои ҳалли он, моделсозӣ ва эҷоди маҳсулоти муайян имконият фароҳам меоранд. Истифодаи мақсадноки супоришҳои лоиҳавӣ метавонад фаъолияти маърифатӣ ва эҷодии хонандагони синфҳои ибтидоиро фаъол намуда, барои ташаккули тадриҷии асосҳои тафаккури техникийи онҳо мусоидат кунад.

Таҳқиқоти Шарифзода Таҳмина нишон медиҳад, ки дар амалияи таълим зарурати муайян намудани мазмун, шакл, усул ва шароитҳои педагогӣ истифодаи супоришҳои лоиҳавӣ, ки ба рушди қобилияти таҳлилӣ, конструктивӣ, моделсозӣ ва ҳалли масъалаҳои амалии хонандагон равона шудаанд, ба миён меояд. Ин ҳолат зарурати таҳқиқи илмӣ шароитҳои педагогӣ ташаккули асосҳои тафаккури техникийи хонандагони синфҳои ибтидоиро муайян менамояд.

Ҳамин тариқ, мубрамияти таҳқиқоти мазкур аз зарурати мутобиқ намудани раванди таълими ибтидоӣ ба талаботи муосири рушди илму техника, гузоштани заминаҳои ташаккули тафаккури техникийи хонандагон аз давраи аввали таҳсил ва муайян намудани имкониятҳои педагогӣ супоришҳои лоиҳавӣ дар ин раванд бармеояд. Ҳалли ин масъала метавонад барои такмили раванди таълими ибтидоӣ, рушди фаъолияти маърифатӣ ва эҷодии хонандагон ва омода намудани онҳо ба фаъолияти минбаъдаи техникӣ ва технологӣ заминаи мусоид фароҳам орад.

Дарҷаи наwgонии натиҷаҳо дар диссертатсия ва нуқтаҳои илмие, ки ба ҳимоя пешниҳод мешаванд. Навгонии илмӣ таҳқиқоти

диссертационӣ дар он ифода меёбад, ки дар он истифодаи супоришҳои лоиҳавӣ ба ташаккул ва рушди тафаккури техникии хонандагони синфҳои ибтидоӣ ва қобилияти тарҳрезии сохтани объектҳои техникии собит карда шуда, мазмуни фаъолияти таълимии хонандагон оид ба тарҳрезии таҷҳизоти роботӣ ва марҳилаҳои иҷроӣ он таҳия ва асоснок карда шудааст. Мазмуни дараҷаҳои рушди қобилияти хонандагон дар ҳалли супоришҳои лоиҳавӣ ва тарҳрезии объектҳои техникии аз рӯйи нақша ва ангора мукамал карда шуда, пайдарпайии фаъолияти таълимии хонандагон, ки ба ташаккули тафаккури техникии ва қобилияти ҳалли супоришҳои лоиҳавӣ равона шудааст, пешниҳод гардидааст. Модели методикаи ташаккули тафаккури техникии хонандагони синфҳои ибтидоӣ тавассути супоришҳои лоиҳавӣ, ки ба хусусиятҳои синнусолии онҳо мутобиқ карда шудааст, коркард гардидааст.

Нуктаҳои илмие, ки барои ҳимоя пешниҳод шудаанд. Барои ҳимоя маҷмуи муқаррароти зерин пешниҳод карда мешавад: барои ташаккули тафаккури техникии хонандагони синфҳои ибтидоӣ ҳамгиро намудани ҳалли супоришҳои лоиҳавӣ, азхудкунии тасаввуроти асосӣ дар бораи раванди шинохт ва тарҳрезии объектҳои техникии зарур аст.

Ташаккули тафаккури техникии хонандагон имкон медиҳад, ки малакаҳои тарҳрезии онҳо аз сохтани модулҳои оддӣ аз рӯйи нақша то таҳия ва сохтани роботҳо дар асоси ангора ва муайян намудани вазифаю усулҳои иҷроӣ онҳо инкишоф дода шаванд.

Самаранокҳои ташаккули тафаккури техникии ҳангоми ҳалли супоришҳои лоиҳавӣ ба азхуд намудани тасаввурот дар бораи раванди шинохт ва тарҳрезии объектҳои техникии, истифодаи донишҳои азхудшуда дар ҳалли масъалаҳои техникии ва қобилияти шарҳ додани принципи кори робот ва қисмҳои алоҳидаи он вобаста мебошад.

Барои ташаккули пурраи тасаввуроти хонандагон дар бораи раванди шинохт ва тарҳрезии объектҳои техникӣ инъикоси фаъолияти маърифатии онҳо дар раванди иҷроӣ супоришҳои конструкторӣ зарур аст.

Баланд бардоштани дараҷаи тарҳрезии хонандагон то таҳияи ғоя, муайян намудани хосият ва вазифаҳои модулҳо ва таҳияи ангораи дастгоҳи техникӣ дар сурати ҳамгироии раванди шинохт, тарҳрезии объектҳои техникӣ ва ҳалли супоришҳои лоиҳавӣ самаранок амалӣ мегардад.

Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаю тавсияҳои дар диссертатсия истифодаёфта. Диссертатсияи Шарифзода Таҳмина ба таҳлили шароитҳои педагогии ташаккули асосҳои тафаккури техникии хонандагони синфҳои ибтидоӣ бо истифода аз супоришҳои лоиҳавӣ бахшида шудааст. Эътимоднокии хулосаҳои таҳиянамудаи муаллифи рисолаи илмӣ бо ҳаҷми кофии сарчашмаҳои назариявии омӯхташуда, аз ҷумла ҳуҷҷатҳои меъёрий ва барномаҳои давлатӣ, ҳамзамон, дарки натиҷаҳои фаъолияти омӯзгорони дар озмоиш иштирокдошта ва истифодаи онҳо таъмин гардидааст.

Эътимоднокии натиҷаҳо ҳамчунин бо риояи талабот ва тавсияҳои илмӣ методӣ оид ба ташкили корҳои озмоишӣ-таҷрибавӣ дар муассисаҳои таълимӣ, таҳия ва татбиқи амсилаи ташаккули тафаккури техникии хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар раванди машғулиятҳои техникаи роботӣ дар муассисаҳои таҳсилоти умумӣ ва таҳсилоти иловагӣ тасдиқ карда мешавад.

Дар маҷмӯъ, истифодаи пайдарҳами усулҳои таҳқиқотӣ, таъя ба санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва педагогӣ ва таҳлили мантиқии масъалаҳои баррасишаванда ба хулосаҳо ва тавсияҳои илмӣ муаллиф асоснокӣ ва эътимоднокии зарурӣ бахшидааст.

Ҳаҷм ва сохтори диссертатсия. Диссертатсия аз се боб, хулоса ва феҳристи адабиёти истифодашуда иборат аст. Ҳаҷми умумии диссертатсия 184 саҳифаи чопи компютериро дар бар мегирад. Феҳристи адабиёти истифодашуда шомили 157 номгӯй мебошад.

Дар муқаддима мубрамияти мавзӯ, дараҷаи омӯзиши масъала, мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот, объект ва предмети таҳқиқот, асосҳои назариявӣ ва методологии таҳқиқот, навгони илмӣ ва аҳаммияти назариявӣ амалии диссертатсия муайян гардидаанд.

Дар боби якуми диссертатсия - **“Асосҳои назариявии ташаккули тафаккури техникии хонандагони синфҳои ибтидоӣ бо истифода аз супоришҳои лоиҳавӣ”** моҳияти илмӣ-педагогии масъала, мафҳумҳои асосӣ ва равишҳои назариявии ташаккули тафаккури техникии хонандагони хурдсол муайян карда мешаванд.

Дар зерфасли аввали боби мазкур мафҳуми «тафаккури техникӣ», моҳият, сохтор, хусусиятҳо ва аҳаммияти он дар рушди маърифатӣ ва амалии хонандагони синфҳои ибтидоӣ аз нигоҳи педагогӣ ва психологӣ таҳлил карда мешавад.

Дар зерфасли дуюм мушкилоти асосии ташаккули тафаккури техникӣ дар хонандагони синфҳои ибтидоӣ, омилҳои таъсиррасон ба

рушди он, инчунин, имкониятҳои истифодаи фаъолияти лоиҳавӣ ва супоришҳои техникӣ дар раванди таълим баррасӣ гардида, шароити зарурии рушди қобилиятҳои техникӣ ва эҷодии хонандагон муайян карда мешавад.

Боби дуюми диссертатсия - **«Шароитҳои педагогии ташаккули тафаккури техникӣ хонандагони синфҳои ибтидоӣ бо истифода аз супоришҳои лоиҳавӣ ва тавсифи марҳилаҳои ташкили таҳқиқоти озмоишии он»** ном дошта, аз ду зербоб иборат мебошад.

Дар зерфасли аввал шароитҳои педагогии зарурӣ барои ташаккули асосҳои тафаккури техникӣ хонандагон, имкониятҳои истифодаи супоришҳои лоиҳавӣ ва роҳҳои татбиқи онҳо дар раванди таълим таҳия ва асоснок карда мешаванд.

Зерфасли дуюм усулҳои таҳқиқот, марҳилаҳои ташкили озмоиш, тартиби гузаронидани корҳои озмоишӣ-таҷрибавӣ, интихоби гурӯҳҳои таҳқиқотӣ ва меъёрҳои арзёбии сатҳи ташаккули тафаккури техникӣ хонандагони синфҳои ибтидоиро дар бар гирифтааст.

Боби сеюми диссертатсия - **«Корҳои таҷрибавӣ-озмоишӣ оид ба санҷиши шароитҳои педагогии ташаккули асосҳои тафаккури техникӣ хонандагони синфҳои ибтидоӣ бо истифода аз супоришҳои лоиҳавӣ»** ду зербобро фаро гирифтааст.

Дар зерфасли аввал “Баргузори таҳқиқоти озмоишии шароитҳои педагогии ташаккули асосҳои тафаккури техникӣ хонандагони синфҳои ибтидоӣ бо истифода аз супоришҳои лоиҳавӣ” раванди баргузори таҳқиқоти озмоишӣ, марҳилаҳои асосии он, ташкили фаъолияти гурӯҳҳои озмоишӣ ва назоратӣ, ҳамзамон, истифодаи супоришҳои лоиҳавӣ барои ташаккули тафаккури техникӣ хонандагон тавсиф карда мешавад.

Дар зерфасли дуюм “Таҳлил ва тафсири натиҷаҳои таҳқиқоти озмоишӣ” натиҷаҳои бадастомада таҳлил ва тафсир гардида, сатҳи ташаккули тафаккури техникӣ хонандагон пеш ва баъд аз озмоиш муқоиса шуда, самаранокии шароитҳои педагогӣ ва дурустии фарзияи таҳқиқотӣ муайян карда мешавад.

Дар маҷмӯъ, мухтавои бобҳо ва зербобҳои диссертатсия пайдарҳамии мантиқӣ дошта, ба ҳалли мақсад ва вазифаҳои таҳқиқоти илмӣ равона гардидаанд.

Аҳаммияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии диссертатсия. Аҳаммияти назариявии таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки натиҷаҳои бадастомада асосҳои назариявии ташаккули тафаккури техникӣ

хонандагони синфҳои ибтидоиро тавассути супоришҳои лоиҳавӣ ғанӣ мегардонанд. Дар таҳқиқот зарурати ҳамгироии фаъолияти лоиҳавӣ бо фаъолияти таълимӣ, номгӯйи донишҳои зарурӣ барои дарки принципи кори роботҳо, сатҳҳои истифодаи супоришҳои лоиҳавӣ ва мутобиқсозии муқаррароти назариявӣ ба хусусиятҳои синнусолии хонандагон асоснок карда шудааст.

Аҳаммияти амалии таҳқиқот дар таҳияи методикаи ташаккули тафаккури техникаи хонандагони синфҳои ибтидоӣ тавассути супоришҳои лоиҳавӣ, маҷмуаи маводи ташхисӣ ва маҷмуаи таълимию методии «Роботи борбардор» ифода меёбад. Маводи таҳияшуда метавонад дар машғулиятҳои робототехникаи муассисаҳои таҳсилоти умумӣ ва иловагӣ барои ташаккул ва арзёбии тафаккури техникаи хонандагон, инчунин, барои таҳияи модулҳои таълимию методӣ бо истифода аз маҷмуаҳои гуногуни конструкторӣ истифода шавад.

Наشري натиҷаҳои таҳқиқ аз рӯйи мавзӯи диссертатсия.

Аз рӯйи мавзӯи диссертатсия муаллиф 15 мақолаи илмӣ ба таъб расонидааст, ки аз онҳо 4 мақола дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр гардидаанд. Мақолаҳои илмӣ муаллиф натиҷаҳо ва муҳтавои асосии таҳқиқоти диссертатсиониро инъикос менамоянд. Автореферат фишурдаи диссертатсия буда, мазмун, моҳият, ҳадаф, вазифаҳо ва натиҷаҳои асосии таҳқиқотро ба таври мухтасар ва мантиқӣ инъикос менамояд.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Диссертатсия ва автореферати он тибқи талаботи муқарраргардидаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳия шудаанд. Автореферат муҳтавои асосии таҳқиқот, нағзҳои илмӣ, нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда ва натиҷаҳои илмӣ бадастомадаро ба таври мухтасар ва мантиқӣ инъикос менамояд.

Мақолаҳои илмӣ интишорнамудаи муаллиф низ муҳтавои асосии таҳқиқотро фаро гирифта, натиҷаҳои муҳимми илмӣ диссертатсияро инъикос менамоянд. Натиҷаҳои асосии таҳқиқот дар маҷаллаҳо ва маҷмуаҳои илмӣ тақризшаванда ба таъб расидаанд.

Аз ин рӯ, диссертатсия ба талаботи «Дастурамал оид ба тартиби барасмиятдарории диссертатсия ва автореферати диссертатсия ва дигар маводи илмӣ», ки бо қарори Раёсати Комиссияи олии

аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 27 декабри соли 2024, №493 тасдиқ шудааст, мутобиқат намуда, бо нишондодҳои Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 28.08.2026 таҳти №591 ба тавсиб расидааст, мувофиқ мебошад.

Бояд қайд намуд, ки диссертатсияи Шарифзода Таҳмина аз ҷиҳати сохтор, мазмун ва тартиби таҳия ба талаботи муқаррарнамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ мебошад. Сохтори таҳқиқот бо дарназардошти мақсад ва вазифаҳои илмӣ пешгузошташуда таҳия гардида, байни қисматҳои асосии он робитаи мантиқӣ нигоҳ дошта шудааст. Диссертатсия аз бобҳо, зербобҳо, хулоса, тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқот ва рӯйхати адабиёти истифодашуда иборат буда, ба талаботи санадҳои меъёрии амалкунанда мутобиқат менамояд.

Дар диссертатсия пайдарҳамии мантиқии масъалаҳои таҳқиқшаванда таъмин гардида, масъалаҳои назариявӣ ва амалии вобаста ба ташаккули сифатҳои иҷтимоии кӯдакони синни калони томақтабӣ ба таври мураттаб ва бонизом таҳлил шудаанд. Услуби илмӣ баёни мавод риоя шуда, таҳлили масъалаҳо хусусияти илмӣ ва таҳлилий дорад. Муаллиф ҳангоми таҳияи диссертатсия аз санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва педагогӣ, адабиёти илмӣ соҳавӣ ва маводи амалияи кори тарбиявии муассисаҳои таълимӣ васеъ истифода намудааст, ки ин ҳолат ба асоснокии хулосаҳо ва пешниҳодҳои илмӣ таҳқиқот мусоидат менамояд.

Ҳамчунин, барасмиятдорории иқтибосҳо, истинодҳо, рӯйхати адабиёти истифодашуда ва дигар унсурҳои техникаи диссертатсия ба талаботи санадҳои меъёрии амалкунанда ҷавобгӯ мебошад. Тартиби истифодаи манбаъҳои илмӣ бо риояи меъёрҳои қабулшудаи корҳои илмӣ амалӣ гардида, истинодҳо ва иқтибосҳои истифодашуда ба таври дуруст ва пайдарҳам пешниҳод шудаанд. Рӯйхати адабиёти истифодашуда мухтавои таҳқиқотро инъикос намуда, фарогири санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва педагогӣ, адабиёти илмӣ соҳавӣ, корҳои олимони ватанӣ ва хориҷӣ мебошад. Чунин ҳолат аз муносибати ҷиддии муаллиф нисбат ба интихоби асосҳои назариявӣ ва манбаъҳои таҳқиқот шаҳодат медиҳад.

Услуби илмӣ баёни мавод дар тамоми қисматҳои диссертатсия риоя гардида, тартиби пешниҳоди масъалаҳои таҳқиқшаванда ба

хусусияти илмий рисола мутобиқ мебошад. Забони таҳқиқот аз ҷиҳати илмӣ асоснок буда, мазмуни масъалаҳои баррасишавандаро пайдарҳам ва мантиқӣ инъикос менамояд. Дар диссертатсия риояи ягонагии услуби илмӣ, пайдарҳамии мантиқии таҳлил ва мутобиқати қисматҳои алоҳидаи таҳқиқот ба мақсад ва вазифаҳои пешгузошташуда таъмин гардидааст.

Бо вуҷуди баҳои мусбате, ки дар тақриз баён гардид, дар диссертатсияи мазкур баъзе камбудихо, ҳолатҳои баҳсталаб, ғалатҳои омӯрӣ ва грамматикӣ қой доранд, ки дар байни онҳо ҳолатҳои зеринро метавон ҷудо намуд:

Эродҳои ҳолатҳои баҳсталаб доир ба диссертатсия:

1. Дар диссертатсия зери мафҳуми «супоришҳои лоиҳавӣ» маҷмӯи супоришҳои таълимию амалӣ фаҳмида мешавад, ки иҷрои онҳо аз хонанда мустақилона таҳия намудани ғоя, нақша, интиҳоб ва истифодаи мавод ё модулҳо ва эҷоди объекти техникӣ, аз ҷумла модели роботро талаб менамояд, аммо, дар баъзе мавридҳо мазмуни супоришҳои лоиҳавӣ ва нақши онҳо дар ташаккули ҷузъҳои алоҳидаи тафаккури техникӣ ба таври кофӣ мушаххас карда нашудааст.
2. Хуб мешуд, ки шароитҳои педагогии ташаккули тафаккури техникӣ хонандагон бо нишон додани робитаи байни онҳо ва натиҷаҳои пешбинишудаи таълимӣ ба таври муфассалтар асоснок карда шаванд.
3. Ҳангоми таҳлили масъалаи мавриди таҳқиқ хуб мебуд, ки диссертант ба натиҷаҳои пажӯҳишҳои илмӣ солҳои охир бештар таъия мекард.
4. Дар баъзе саҳифаҳои диссертатсия ва автореферати он ғалатҳои имлоӣ, мантиқӣ ва техникӣ ба назар мерасанд, ки ба таҳриру тасҳех ниёз доранд.

Эродҳои болозикр хусусияти ҷузъӣ дошта, ба аҳаммияти илмӣ ва арзиши амалии диссертатсия таъсири ҷиддӣ намерасонанд.

Дар маҷмӯъ, диссертатсияи Шарифзода Таҳмина дар мавзӯи “Шароитҳои педагогии ташаккули асосҳои тафаккури техникӣ хонандагони синфҳои ибтидоӣ бо истифода аз супоришҳои лоиҳавӣ”, ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ аз рӯи ихтисоси 5.3.1. – Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот пешниҳод гардидааст, дар сатҳи баланди илмӣ ба анҷом расида, ба

